

ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ ЕВРОПСКИХ ДРЖАВА

*Дарко Вуковић*¹, Ана Јовановић*, Зоран Грубишић***

* Факултет за предузетнички бизнис, Универзитет Унион-Никола Тесла у Београду

** Београдска банкарска академија, Универзитет Унион у Београду

Примљено 15 новембра 2011; рецензирано 2 децембра 2011; прихваћено 19 марта 2012

Апстракт: Предмет рада усмерен је на мултидисциплинаран приступ у проучавању феномена регионализације, схваћене као процес стварања нижих административно-територијалних јединица у оквиру државе и преношење централне власти на ове јединице. Анализирани су различити концепти и подвучене најзначајније карактеристике појмова: регион, регионализација и регионализам. На основу мултидисциплинарног приступа и метода, дефинисана су четири доминантна модела регионализма у Европи: уставни, јаки, децентрализовани и административни. Концепт регионализације сагледан је динамички, у историјском контексту. Анализиран је настанак европских националних држава у периоду 17-19. века и објашњен је државно-централни приступ заснован на централизацији и хијерархијској визији односа између централне власти и региона, који је остао владајући у територијалној политици националних држава све до последњих деценија 20. века. Представљен је историјски пут регионализације европских земаља које су имале доминантне моделе: Немачка, Италија, Француска и Скандинавија; као и Шпаније, земље са јаким регионалним коренима, који датирају више од неколико стотина година. Посебна пажња посвећена је анализи различитих путева и садржаја децентрализације европских држава, почев од седамдесетих година 20. века. На основу анализе уставно-правних основа и садржаја децентрализације и регионализације, закључено је да ови процеси представљају значајан корак у даљој демократизацији европских држава.

Кључне речи: регионализација, регион, регионализам, Европа, децентрализација.

Увод

На европском тлу, процеси стварања националне државе отпочели су током 17. века у Француској, Енглеској и Шпанији. Неопходан предуслов успешног стварања настанка националних држава био је установљење централне власти коју је у Француској и Шпанији подржавао административни апарат, а у Енглеској представничка тела (Fabriņi, 2007, с. 14). Овај образац примењен је и у државама у којима се процеси

¹ Correspondence to: vdarko@hotmail.rs

настанка националних држава одвијали у другој половини 19. века, као што су Немачка и Италија, у којима је установљење централне власти подржано административним апаратом, односно установљењем представничких тела, респективно. Анализа историјског развоја европских држава указује да је у периоду од 17. до 19. века, концепт развоја био заснован на идеји „држава је нација, а нација је држава“ (Puig, 2007, с. 14). Разрада ове идеје у неким државама је, због тежње за јачањем државних капацитета отишла је и корак даље, до става да „држава може бити само унитарна“, игноришући чињеницу да држава може имати много различитих облика и да је сложена држава најчешће решење.

У државама у којима је, као доминатна доктрина уставног уређења прихваћен јакобински концепт централизоване унитарне државе, није било простора за стварање других облика територијалних заједница. Тако су особени национални и регионални идентитета, остали заточени у идеји унитарне државе, без шансе за сопствени развој (Puig, 2007, с. 14). Највећи део је био асимилиран, многи су остали сакривени годинама, али нису нестали.

Државно-централни приступ заснован на централизацији и хијерархијској визији односа између централне власти и региона остао је доминантан у територијалној политици националних држава све до последњих деценија 20. века. Основна поставка овог прилаза заснована је на идеји „холизма“ по којој је целина (енг. *whole*) значајнија од делова. Према Rokkan-у и Urwin-у (1982), у регионалној политици ова идеја полази од става да је држава једини носилац националних интереса способан за обезбеђење и расподелу јавних добара, а да региони, због својих специфичних интереса, идентитета и потреба, не могу имати активну политичку улогу. Овај хијерархијски концепт односа између центра и региона, прилаз „од врха на доле“ енг. „*top down approach*“ био је прихваћен како на нивоу европских националних држава, тако и на нивоу Европске уније све до краја седамдесетих година 20. века и познат је као „стари регионализам“. Хијерархијски концепт односа заснован на јакој централној и слабој регионалној власти подразумевао је безличност региона, као агента сведеног на пуког извршиоца задатака централне власти. Стога је настанак сваког особеног регионалног идентитета доживљаван као претња територијалном интегритету државе. Овако конципиран однос нужно је стварао услове за сукобе и побуну, па је према Gottmann-у (1980) конфронтација у суштини модела центар-периферија“, поготову од када је политика уведена у просторни модел (с. 20).

Тако су, у оквирима централистички и унитарно устројених држава, годинама потискиване тежње за идентификацијом и легитимацијом регионалне свести и посебних територијалних интереса. Током шездесетих година 20. века, политизација регионалних тежњи претежно је била обележена социјалним и културолошким захтевима у односу на економске факторе и довела је до буђења регионалних и националних политика у Шкотској, Велсу, Бретањи, Корзици, Каталонији, Баскији, као и у Белгији.

Регионализација се може посматрати у таласима, тј. у периодима у којима су многе европске државе успоставиле различите реформе у оквиру децентрализације власти и поделе одговорности са локалним властима. Са почетком 1960-их и 1970-их, као и кључних година успона 1980-их и 1990-их, може се уочити значајно одступање од централизма која је претходно било правило у већини европских земаља. На институционалном нивоу, процеси регионализма и регионализације почињу након оснивања првих европских институција (1949. основан је Савет Европе, а 1952. Европска заједница за угљ и челик. 1957). Савет Европе је предузео прве кораке у институционализовању регионалне идеје, па је исте године организовао Конференцију локалних европских власти (у даљем тексту: КЛЕВ, *енг: Conference of Local Authorities of Europe - CEPL*). Организацијом КЛЕВ-а, Савет Европе је имао циљ да ово тело репрезентује регионе, а не само локалне власти, провинције, округе и сл. Оваква идеја представљала је прву формалну институционализацију европске регионалне идеје.

Идеја је имала два кључна аспекта: прво, развој региона на европском нивоу и друго, стварање региона у оквиру самих европских држава. Ипак, имплементација је у пуном смислу заживела тек скоро 20 година касније, када је добила пуну политичку подршку. Од тада, европске државе примењују многе реформе регионализма, разликујући се према 4 доминатна модела: уставни регионализам који је карактеристичан за Савезну Републику Немачку, јаки регионализам за Италију, децентрализовани регионализам за Француску и административни регионализам - карактеристичан за Норвешку и друге скандинавске земље (AER, 2010b).

Циљ овог рада и његов методолошки оквир ограничени су и усмерени на анализу историјског развоја регионалне идеје и њене примене у оквирима појединих европских држава. Сам процес регионализације, састоји се у изналагању оптималних решења просторно-функционалне организације и њиховог максимално могућег усаглашавања са географским положајем и природним основама, као и познавање и предвиђање демографских

процеса, сузбијање појава етногеографске гетоизације, подстицање компаративних и конкурентских развојних предности, разради нових решења управно-територијалне организације. Предмет рада су везе и односи, сличности или различитости структура, функција и понашања регионалних процеса међу посматраним државама.

Теоретска позадина, дефинисање региона и концепта регионализације

У научној литератури не постоји опште-прихваћена дефиниција *региона*. Ипак, већина аутора би се сложила да *регион* подразумева одређену географску близину и суседство (Hurtell, 1995, с. 353) и узајамну међузависност (Nye, 1965, с. vii). Други аутори би додали да постоји одређени степен културне хомогености (Russett, 1967), спој културалних релација између специфичних група и одређеног простора (Gilbert, 1988) или осећај заједништва (Deutsch et al., 1957). Најчешће, регион поседује само географску одредницу специфичне области, која има „заједничке друштвене или чак природне карактеристике“, без административне структуре. Штавише, регион се некада односи и на континент (Европа, Аустралија). Географска одредница постаје примарна у дефинисању региона за „Нову регионалну географију, која се развила крајем 20. века. Нова регионална географија ће почивати на новим епистемолошким, онтолошким и методолошким основама из којих је произашло ново поимање региона. Према Reibsame-у (1994, с. 1), регион је схваћен као арена за одигравање људских активности, при чему он може, али не мора нужно бити географски ентитет са јасно дефинисаним границама.

Према Puhle-у (1999) регион се може дефинисати као свака територија која је мања од државе и већа од локалитета или округа. Регион, у класичном историјском смислу, подразумева територије као што су традиционалне француске покрајине које су институционално срушене за време Француске револуције или Наполеона, или неке традиционалне територије – регионе, као што су Ломбардија, Каталонија, Велс или Франконија. Регион може бити и вештачки створен, као што је био случај у француским регионалним плановима усклађеним према НУТС стандардима. Практично „потезом“ државе, део централне власти може бити „регионализован“. Са друге стране, постоје традиционални региони који имају свој регионални идентитет и кохезију, традицију, заједничку историју, искуство и посебан језик.

Дефиниција региона може имати у природно-географску одредницу. Један од најзначајнијих представника регионалне географије, Карл Ритер,

дефинише регион регион као јединствену и непоновљиву целину у којој постоји јединство између природе и човека (Тошић, 2005, с. 5). Према овом аутору, регион је хоролошка јединица коју чини конкретан географски простор са својим садржајем. Земљина површина је хетерогена и сачињена је од више регија (региона), где регион настаје у процесу адаптације човека, организованог у друштва, одређеним природним условима. У оквиру ове дефиниције, важно је истаћи сличност појмова региона и регије. Наиме, већина географа користи појам регија, као просторновременска категорија обликована у интеракцији природа – друштво и фундамент је географије. Одредница региона укључује више друштвене аспекте међу којима доминирају: историјски, политички, економски, културни и други аспекти. Данас, региони се највише односе на административне јединице. На крају овог објашњења, може се рећи да би економиста или политичар увек користио термин регион, док би географ употребљавао и термин регија.

Регион може имати и географско-статистичку одредницу, каква постоји у терминологији Европске уније, где се објашњава статистичким класификацијама - НУТС (Номенклатура статистичких територијалних јединица). Може се објаснити и регионално-етничким карактеристика, што се све се све чешће појављује у научним и стручним радовима (Благојевић, 2005, с. 96).

Према АЕР-овој [Assembly of European Regions] *Декларацији о регионализацији*, регион се дефинише као територијално законско тело које је на нивоу одлучивања одмах испод државе и које поседује самосталну политичку управу (АЕР, 1996). Према овој дефиницији, европски региони не представљају хомогене ентитете и у великој мери разликују се у: величини, становништву, институционалној структури, надлежностима и финансијској моћи. Ипак, сви европски региони имају исти основни циљ: да допринесе демократским циљевима и пружају услуге грађанима на нивоу који је довољно мали „да буду што ближе грађанима и њиховим потребама“, али и довољно велики како би се обезбедила економија обима. Уз АЕР-ову дефиницију региона, често се наглашава да се регион признаје у националном уставу или закону који гарантује његову аутономију, идентитет, овлашћења и организациону структуру.

Процес стварања нижих административно-територијалних јединица у оквиру државе и преношење централне власти на ове јединице, назива се *регионализација*. Ове административно-територијалне јединице су средњег нивоа власти, између централне власти и општина. Док регионализам

обухвата међувладине (међудржавне) активности, „одозго-надоле“, политичке и веома често високо институционализоване праксе, регионализација је друштвени, „одоздо-нагоре“ процес, највише економски мотивисан (Mansfield & Solingen, 2010). Регионализацији је систем метода (поступака) чијом се применом упознају, разоткривају, моделују и конструишу целовити територијални системи - региони, као типолошке категорије и појаве уникалног карактера. По својој суштини је веома сложен метод који, на једној страни, изражава предметну и методолошку особеност (посебност) географске науке, а на другој страни обухвата читав систем општих и посебних метода (Радовановић, 1993-1994, с. 74). Према истом аутору, регионализација се у крајњој инстанци, своди на диференцијацију територије на целовите територијалне системе - регионе као реалне геосистемске комплексе и на територијалну диференцијацију по критеријумима релативне хомогености (хетерогености) обележја, гравитацијско-функционалне повезаности, нивоа и карактера економске развијености, политичко-територијалне организованости, производно-технолошке територијалне компактности, карактера и густине насељености, етнографске и културне посебности итд. Због обиља фактора и разноликости обележја које имају просторне параметре, метод регионализације одавно је изашао из оквира класичне регионалне географије и задобио карактер општег метода у свим оним наукама које са ма ког аспекта проматрају просторне односе појава.

Методолошки осврт

Методолошки развој може се посматрати преласком традиционалне на нову регионалну географију. Према Тошићу (2005), традиционална, на хоролошком принципу заснована регионална географија због својих теоријско-методолошких слабости доживљава постепену критику и постепено се у научној јавности напушта (с. 4). Њена вредност своди се на информативну и образовну сферу. Појавом нове регионалне географије крајем XX века, која почива на новим епистемолошким, онтолошким и методолошким основама, регион има ново поимање. Исти аутор наводи, да је до тог периода у оквиру регионалне географије, на бази рационализма, темеље у Немачкој поставио К. Ритер (Тошић, 2005, с. 5). Французи и Британци су темељили идеју на бази посибилизма, Руси на бази дуализма, а амерички научници под утицајем прагматизма. Колики је утицај ових методологија на регионалну економију и уопште на моделе регионализације, показује чињеница да под утицајем немачке школе *Länder*-и (региони) имају кључно место и Уставу Немачке, репрезентујући

један од доминантнијих, традиционалних модела регионализације – уставни регионализам.

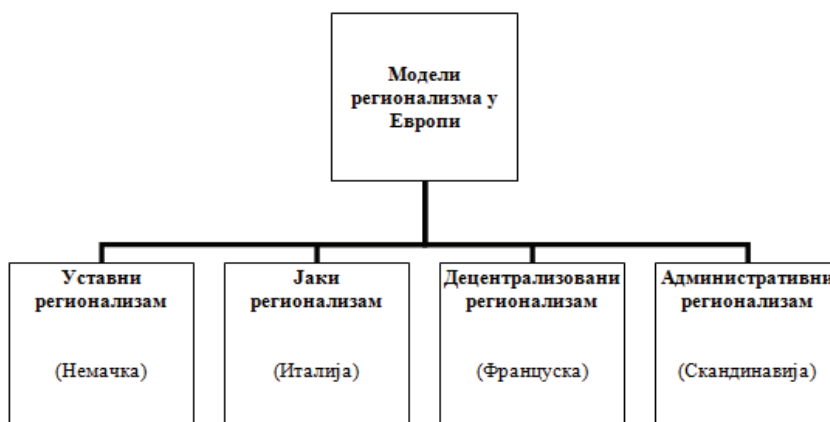
Ипак, није само географија (традиционална и нова регионална географија) имала утицај на развој регионалне методологије. Све већа примена математичких и статистичких метода генерисала је развој регионалне географије и поготову регионалне економије, која је данас веома актуелна дисциплина. Штавише, ове методе, без којих се економија данас не може ни замислити, представљају и највеће покретаче регионалних истраживања. Поједини аутори, међу којима је и познати географ Bunge (1962), учили су још пре 50 година значај примене математичких метода. Према овом аутору, делимитацијом просторних веза и односа, путем математичких метода, могу се одредити границе региона, које су јасне као „оштрица бријача“.

Примена статистичких метода представља полазну основу у свим регионалним истраживањима. Готово све европске земље усвојиле су Номенклатуру територијалне статистичке јединице, по чијем моделу и принципима се обавља регионализација. Номенклатура територијалних статистичких јединица - NUTS (eng. *Nomenclature of territorial units for statistics*. или franc. *Nomenclature des unités territoriales statistiques*) класификује географске области и обезбеђује оквир за прикупљање и објављивање стандардизованих статистичких информација, које се могу употребити и за анализу, али и као оквир за Европску политичку иницијативу (Vuković et al., 2011, с. 12). И многи економисти кроз своја истраживања, дали су велики допринос у развоју регионалне методологије, као што су Krugman (1991a; 1991b), Porter (2003), Brakman и Garretsen (2003), Boschma (2004), Kitson et al. (2008), као и још многи други аутори.

Мултидисциплинарни приступ у изучавању сложене регионалне проблематике и његова практична примена, заживела је тек након добијања политичке подршке у европским земљама. Од тада, европске државе примењују многе реформе регионализма, разликујући се према 4 доминантна модела: уставни регионализам који је карактеристичан за Савезну Републику Немачку, јаки регионализам за Италију, децентрализовани регионализам за Француску и административни регионализам - карактеристичан за Норвешку и друге скандинавске земље (AER, 2010b).

Ипак, историјско-компаративни метод не би био потпун уколико не бисмо објаснили процесе и идеју регионализације у Шпанији, која има јаке

регионалне корене, иако не припада овим доминантним моделима. Овај општенаучни метод генерише сазнања о настанку и развоју регионализације, њених општих и специфичних обележја и детерминанти које су од пресудног значаја за њен развој. Историјски извори, који се налазе у многим радовима (списак наше литературе), обухваћени компаративном методом, упоређују сродне историјске догађаје како би се утврдиле разлике, али и сличности у понашању, структури, интезитету, квалитету, облику и садржају развоја регионализације међу анализираним земљама.

Скица 1. Четири доминантна модела регионализма у Европи (AER, 2010b).

Историјски контекст регионализације у европским државама које су имале доминантне моделе и јаке корене регионализма

У овом делу рада биће представљен историјски пут регионализације европских земаља које су имале доминантне моделе: Немачка, Италија, Француска и Скандинавија; као и Шпаније, земље са јаким регионалним коренима, који датирају више од неколико стотина година.

Савезна Република Немачка има дугу регионалну традицију, која траје вековима, али која је и прекидана у току нацистичког режима. Након II. с.р. у Немачкој се постепено успоставља (враћа) федерална структура, коју су највише подржавале савезничке снаге, како би се спречио било какав повратак на ауторитаризам или као превенција од политичких аспирација нове државе. 1949. доноси се Устав по коме Савезну Републику Немачку чине области *Länder*-и из западне окупиране зоне осим области Saarland,

која остаје под француским суверенитетом до 1956. Одмах након тога, Совјетски Савез проглашава Демократску Републику Немачку на источној страни и укидају све *Länder*-е 1952., успостављајући централизовану државну административну структуру (Deyon, 1997, с. 32).

Скица 2. Региони у Немачкој (AER, 2010b, с.87)

Савезна Република Немачка добија три административна нивоа: централни ниво, 11 *Länder*-а (међу којима су се налазили и градови-региони: Хамбург, Бремен и Западни Берлин) – регионални ниво и општине. Иако су власти свих *Länder*-а учествовале у *Bundesrat*-у (федерално веће), као и у *Bundestag*-у (парламент), надлежности ових власти нису биле велике или су директно контролисане од стране централне власти. Немачка данас има 16 региона - *Länder*-а, од којих су 5 прикључени из бивше Демократске Републике Немачке, након пада Берлинског зида. Сви региони су у потпуности развили независно законодавство, своје извршне и судске органе. Надлежности савезне власти и *Länder*-а дефинисани су Савезним Уставом – *Grundgesetz*.

Дужи период централизације у Италији под Мусолинијевом владом доживео је раскид након II. с.р., доношењем новог устава. Уставом из 1947. препознају се жеља за административном децентрализацијом, подршком

локалним самоуправама и делегирањем власти. Према члановима овог Устава, Република је подељена на 14 региона, који су основани као аутономна тела са сопственим специфичним овлашћењима и функцијама у складу са принципима утврђеним Уставом. Осим жеље за регионалном децентрализацијом и већом подршком локалним самоуправама, Италија се тада суочила са опасношћу сепаратистичких покрета: *Alto Adige*, *Val-d'Aosta* и *Istria* (AER, 2010b, с. 19). Новим Устав-ом из 1947. који је гарантовао децентрализацију и нове територијалне јединице - регионе, смањена је опасност од ових сепаратистичких покрета.

Скица 3. Региони у Италији (AER, 2010b, с. 119)

Упркос почетном елану, имплементација регионалне политике и резултати били су јако скромни, највише због недостатка финансијске подршке, заједничким функцијама са централним нивоом (функције које би самостално требали да обављају деле са централном власти), политичком отпору децентрализацији од стране опозиције, централистичком менталитету и сл. Због тога је 1970. почела друга фаза регионализације – регионална реформа. Овом реформом региони добијају много већа

овлашћена у социјалним услугама, регионалном планирању и привредном развоју (Cassese & Torchia, 1993). Осим директних регионалних бенефита, регионална реформа је оснажила Италију модернизацијом нових закона и администрације и јачањем демократије. Италија тада добија и 15. регион - *Friuli Venezia Giulia*.

Најзначајнија фаза у процесу децентрализације била је 1997. године када је примењена *Bassanini* реформа заснована на принципу супсидијарности. Ова реформа пренела је нове одговорности на регионе (рурално планирање, заштита животне средине, изградња локалне путне мреже и стручно оспособљавање) и повећала фискалну аутономију стварањем нових регионалних пореских прихода. Веће промене у институционалној организацији региона обављене су 2008. када је Савет министара одобрио Закон о фискалном федерализму. Овај Закон дефинисао је критеријуме и рокове за атрибуцију финансијске аутономије региона. Италија се данас састоји од општина, покрајина, региона и централне државе. Земља је подељена на 20 региона од којих 15 имају „обични статус“, а преосталих 5 пет имају „специјални статус“ (Фриули Венеција Ђулија, Сардинија, Сицилија, Трентино-Алто Адиђе, Валле д'Аоста). Ту су и две аутономне покрајине: Болцано и Тренто.

Француска представља типичан пример унитарне, централизоване националне државе, са коренима централистичког устројства у средњевековној апсолутистичкој монархији. Постојање територијалних под-подела у литератури се означава као најбољи пример деконцентрације (Schrijver, 2006, с. 171), схваћене као измештање административних послова које обављају државни органи чврсто везани за хијерархијску структуру централне државне власти. Територија Француске настала је као резултат средњевековног ширења династије, тако да је пред Револуцију 1789. године, мапа Француске била углавном каква је и данас. У 18. веку постојало је најмање четири административне, судске или фискалне поделе које се територијално нису подударале, тако да је погрешан је закључак да је нова административна структура заменила дотадашње провинције. (Schrijver, 2006, с. 171).

Регионалну поделу Француске први је прихватио и током II Светског рата спровео Вишијев режим, али не као меру децентрализације већ деконцентрације, како би се ојачала контрола периферије (Schrijver, 2006, с. 171). Ипак, француски региони доживели су значајан развој у другој половини двадесетог века, на основу модела административне децентрализације. Француска држава је традиционално унитарна, што је

потврдио и Устав из 1958. године: „*Француска је недељива република*“, али је истим уставом дозволила и постојање два нивоа децентрализације (AER, 2010b, с. 21): територијални ниво децентрализације (у односу на територијалне власти и јавне установе) и ниво државне деволуције. Устав је децентрализацијом предвидео нове категорије: округе, добровољно-општинске конзорцијуме и урбане заједнице. Државном деволуцијом креирани су административни државни окрузи, који нису имали својство правног лица или финансијску аутономију. На њиховом челу налазио се представник владе познат као префект.

Скица 4. Региони у Француској (AER, 2010b, с. 71)

Након доношења Устава, било је потребно још 20 година да би у потпуности заживео процес регионализације. Тек јачањем економских мотива у односу на политичке и препознавањем одређених региона по својим специфичностима (на пример: регион Бретања по пољопривредним активностима) локалне власти су одиграле фундаменталну улогу у промоцији регионализације. Жељом за бржим економским развојем и промоцијом својих региона, локалне власти су током 1980-их утицале на

низ регионалних реформи. Последња уставна реформа из 2003. потврдила је статут региона као територијалне власти са пуним капацитетом. Француска данас има 22 региона на својој територији и 4 преко-океанска региона (Guadeloupe, Guyane, Martinique и Réunion).

Норвешка и друге скандинавске земље (Шведска и Данска) имале су дугу традицију снажних локалних самоуправа, без постојања регионалног нивоа, што се задржало више од 150 година (до почетка 1990-их). Локалне самоуправе реформисане су у две фазе процеса: у првој фази, био је циљ да се смањи број општина, пре свега да их споје у веће општине и да добију различите задатке и одговорности; у другој фази реформисали су се окрузи. Након ова два процеса реформи,

Скица 5. Региони у Норвешкој (AER, 2010b, с. 174)

Норвешка има 19 округа и 430 општина. Сваки округ заступала је регионална агенција централне владе и представници органа локалног ентитета изабрани гласовима локалног становништва. Ова тела имала су сопствену самоуправу, буџет и право да убирају порез, што је основи

разлог за покретање реформе у 1964. Реформа је имала за циљ раздвајање ове две функције округа, али и поделе задатака, функција и финансија између три нивоа управљања (централна влада, окрузи и општине).

Друга фаза реформи спроводила се од половине 1970-их година. Три основна циља реформи су: да се децентрализује, демократизује и обезбеди ефикасна администрација. Након тога, грађанима се пружају далеко боље јавне услуге јер су реформе дале добре резултате. Окрузи од тада пружају услуге локалним самоуправама, уместо што су користили услуге локалних самоуправа (AER, 2010b, с. 23). Примером Норвешке, може се закључити да је децентрализација власти обављена првенствено због повећања благостања међу грађанима. Основи мотив био је једнакост грађана у коришћењу јавних услуга, тј. подједнаку доступност ових услуга грађанима. Друга, и веома важна карактеристика регионализације у Норвешкој (као и у осталим скандинавским земљама) јесте, да су окрузи добили већи степен самосталности у односу на централну власт.

Шпанија нема доминантан модел регионализације као Немачка, Италија, Француска и Норвешка (шпански модел био је најсличнији француском), али има дугу регионалну традицију. Током 18. века, шпанска елита тежила је да примени француски модел централизације. Почетком 19. века, Наполеонова окупација и шпански рат за независност били су историјски оријентир са јасним ефектом на стварање шпанске нације и модернизацију државе. Народни протест против Наполеона и рат за независност захватили су цело Иберијско полуострво потврдивши јединство Шпаније и створивши услове за модернизацију. Парадоксално, устанак против француске окупације био је праћен копирањем француске државне структуре, а архитекте либералне шпанске државе су следили јакобинске идеале француске револуције: бирократску централизацију, културну хомогенизацију, стандардизацију, униформну хијерархијску деконцентрација (Moreno, 2001b, с. 44-45; Schrijver, 2006, с. 82). Тако је Шпанија као држава створена по узору на Наполеонову државну традицију. Историјски региони су укинута као административне тела и замењени са 49 провинције које подсећају на француске департмане. Уведен је јединствени правни систем, а централно изабрани функционери – цивилни гувернери (као префекти у Француској), постављени су у свакој провинцији.

Идеја регионализације у Шпанији више је била заступљема од стране сецесиониста и националиста, како би истакли потребу за независношћу неколико шпанских територија. Пре самог почетка II.с.р., на дан

проглашења Друге Републике, Каталонски националисти су прогласили независну Каталонску републику и Иберијску конфедерацију, која никада није реализована, јер су након преговора, Католонци добили статус аутономије. Баскији и Галицији овај статус је додељен неколико година касније. Питање регионалне аутономије довело је до бројних котроверзи које су допринеле политичкој поларизацији и избијања Грађанског рата који је означио крај Друге републике и трасирао пут успостављању Франковог режима. Према Morreno-у „две најзначајније патолошке фиксације Франкове диктатуре били су антикомунизам и анти сепаратизам“ (Morreno, 2001b, с. 56; Schrijver, 2006, с. 84). Национално јединство постало је опсесија Франкистичке идеологије, а карактеристика режима била је чврста одлука да се искорене регионални идентитети путем бруталне забране. Међутим, чак је и ауторитарна централизација и прогон регионалних културних израза није успео да умањи језиче и културне разноликости, напротив чак је довео до ревитализације и ширења регионализма“ .

Скица 6. Региони у Шпанији (AER, 2010b, с. 215)

Након 40 година, шпански Устав ствара аутономну заједницу - регионе у Шпанији. Према овом Уставу у Шпанији постоје три нивоа власти: централна, регионалне власти – аутономне заједнице и локалне власти. Шпанија има 17 региона: Андалузија, Арагон, Астуриас, Балеарска острва, Баскија, Канарска острва, Кантабрија, Кастиља и Леон, Кастиља ла Манча, Каталонија, Екстремадура, Галиција, Ла Риоха, Мадридски регион, Мурсија, Навара и регион Валенсије. Локалне власти обухватају 50 провинција и преко 8000 општина.

Сваки региони у Шпанији има своју скупштину познатију као аутономни парламент. Парламент бира председника аутономне заједнице - региона, кога потврђује Краљ Шпаније, и који сам одређује регионалну владу. Региони одлучују о питањима која су битна за тај регион, као и о питањима – надлежностима, које им преноси централна власт: планирање и стамбена питања, јавни радови, саобраћајна инфраструктура, луке и аеродроми које се не сматрају од националног интереса, пољопривреда, шумарство, животна средина, рибарство, економски развој, културно наслеђе, туризам, спорт, социјална заштита и здравство.

Закључак

Пут регионализације европских држава био је тежак. Иако су традиционални региони постојали веома дуго (Ломбардија, Каталонија, Велс, Баден Виртенберг, Бретања или Франконија), државно-централни приступ заснован на централизацији и хијерархијској визији односа између централне власти и региона остао је доминантан у територијалној политици националних држава све до 20. века. Тек 1960-их година, уочава се значајно одступање од централизма, када је постојала и пуна политичка подршка. Од тада, европске државе примењују многе реформе регионализма, разликујући се према 4 доминантна модела: уставни регионализам који је карактеристичан за Савезну Републику Немачку, јаки регионализам за Италију, децентрализовани регионализам за Француску и административни регионализам - карактеристичан за Норвешку и друге скандинавске земље.

Разлике у уређености друштвено-политичког система европских земаља, њихова традиција, специфични институционални оквири и географско-природне основе, биле су одлучујуће у кретању: 16 *Länder-a* федерације (у Немачкој), 25 „јаких“ региона од којих су неколико (Трентино-Алто Адиђе, Валле д'Аоста) имале сецисионистичке тежње (у Италији), 22 региона којима су пренета велика овлашћења једне историјски унитарне и централизоване државе (Француска), велики број мањих региона са дугом традицијом снажних локалних самоуправа (Скандинавија) и 17 региона који су креирани према Француским решењима, имплементирајући тежње појединих италијанских региона (Баскија, Каталонија, Иберија у Шпанији). Тачније, комбинацијом искустава ових модела, у Европи данас постоји преко 270 региона, који се протежу се од Азореса у Португалији до Ађара у Грузији.

Захвалност

Рад је резултат пројекта 47007 који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

Литература

- AER (1996). *The Declaration on regionalism*. Strasbourg.
- AER (2010b). *The State of Regionalism in Europe An AER Report*. Part II: What do Regions look like in Europe? An overview for the 47 Member States of the Council of Europe. Strasbourg.
- Благојевић, Б. (2005). Етнорегионализам у Европи. *Глобус*, 36 (30), 95-114.
- Boschma, R. A. (2004). The competitiveness of regions from an evolutionary perspective, *Regional Studies*, 38(9), 1001–1014.
- Bunge, W. (1962). *Teoretikal geography*, Lund.
- Brakman, S., & Garretsen, H. (2003). Rethinking the ‘new’ geographical economics. *Regional Studies*, 37(6–7), 637–648.
- Cassese S., & Torchia L., (1993). *The Meso level in Italy*, in Sharpe L.J., *The rise of meso government in Europe*, SAGE Publications, London.
- Deutsch, K., Burrell, S., & Kann, R. (1957). *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*, Princeton: *Princeton University Press*.
- Deyon P. (1997). *Régionalismes et régions dans l'Europe des quinze*, Éditions locales de France – Bruylant.
- Fabrini, S. (2007). *European Regionalism in Comparative perspective: Features and Limits of the New Medievalis approach to World Order*, Paper submitted at the 3rd Pan Hellenic Conference on International Political Economy, Charokopeion University, Athens, May 16-18, 2008.
- Gilbert, A. (1988). The new regional geography in English and French-speaking countries, *Progress in Human Geography* no.12, стр. 208-228.
- Gotmann, J. (1980). *Centre and Periphery: Spatial Variations in Politics*, SAGE Publications, London.
- Hurrell, A. (1995). Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics, in: *Review of International Studies*, 21(4), 545-566.
- Kitson, M., Martin, R., & Tyler, P. (2008). *The Regional Competitiveness Debate*, Programme on regional innovation. *MIT Institute*.

- Krugman, P. (1991a). Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*, 99(3), 483-489.
- Krugman, P. (1991b). Geography and Trade. Cambridge, *MJT Press*, 9-13.
- Nye, J. (1965). Patterns and Catalysts in Regional Integration. *International Organization*, 19(4), 870-884
- Mansfield, E. D., & Solingen, E. (2010), Regionalism. *Annual Review of Political Science* , 13(1), 145-163.
- Moreno, L. (2001). *The Federalisation of Spain*, London: Frank Cass.
- Porter, M. (2003). The Economic Performance of Regions, *Regional Studies*, 37, 549 – 578.
- Puhle, H. J. (1999). *Regions, Regionalism and Regionalization in 20th Century Europe*. Frankfurt.
- Puig, M. (2008). Regionalisation in Europe. Report No 11373 of 14 September 2007 in: *Documents-Working Papers Vol VIII, Parliamentary Assembly*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.
- Радовановић, М. (1993-1994). Регионализам као приступ и принцип и регионализација као поступак у функционалној организацији географског простора са неким аспектима примене на Републику Србију. *Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“, САНУ, 44-45*, 67-102.
- Reibsame. W.E. (1994). *Some Trends in Human Geographic Thinking*, Colorado University.
- Rokkan, S. & Urwin, D. (1982). The Politics of Territorial Identity: Studies in European Regionalism. *SAGE Publications*, London.
- Russett, B. (1967). International Regions and the International System. A Study in *Political Ecology*, Chicago: Rand-MacNally.
- Schrijver, F. J. (2006). *Regionalism after regionalisation : Spain, France and the United Kingdom*, Universitat dan Amsterdam.
- Тошић, Д. (2005). Регионална географија - quo vadis? *Глобус*, 36 (30), 3-14.
- Vuković, D., Jovanović, A., Zakić, N., & Vukotić, S. (2011): Nomenclature of statistical territorial units: possibilities of application in Serbia. *Journal of Geographical Institute Jovan Cvijic, SASA*, 61(2), 11-24.